

Russlands problematiske sørgrense

IMPERIEAMBISJONER: President Boris Jeltsin signaliserer at Moskva fortsatt er en sentralasiatisk stormakt.

Aftenp. 29
7 1993

HALVOR TJØNN

Artikkelforfatteren er Aftenpostens korrespondent i Moskva.

Hvor går Russlands grenser? Er de identiske med statsgrensene til den russiske føderasjon? Eller omfatter Russland fortsatt det som tidligere het Sovjetunionen, bare med unntak av Ukraina og de baltiske stater?

Spørsmålet har aldri vært avklart etter Sovjetunionens sammenbrudd. Russiske tropper vokter mesteparten av de gamle sovjetiske grenser som om det gamle imperiet ennå skulle eksistere. Med unntak av de selvbevisste ukrainere og baltere, ser det ut til at mange av de tidligere republikker har vært fornøyd med denne ordningen. I Moskva har man hatt nok å tenke på de siste par år. Spørsmålet om hvor grensene går for det post-sovjetiske imperium, har ikke vært gjenstand for særlig debatt.

Særlige grense

Det vil si at slik var det inntil ganske nylig. For to dager siden fikk selv-

este KGB-sjefen, Viktor Barannikov, sparken. President Boris Jeltsin var klar i sin tale da han avskjediget denne en av Russlands desidert mektigste menn. Foruten de vanlige anklager om småkorrupsjon og snusk, slo Jeltsin fast at Barannikov sammen med forsvarsminister Pavel Gratsjov den siste tiden ikke har maktet å forsvare grensen mellom den tidligere sovjetrepublikken Tadsjikistan og Afghanistan. Dette dreier seg ikke om hvilken som helst grense mellom to sentralasiatiske republikker, sa Jeltsin. Hva det dreier seg om, er intet mindre enn Russlands sørlige grenselinje.

- Selv om det formelt sett er Tadsjikistans grense, må det være helt klart at det i virkeligheten er snakk om Russlands grense, var formuleringen Jeltsin brukte.

Utsagnet er oppsiktsvekkende. For første gang siden Sovjetstatens sammenbrudd har den russiske presidenten formulert en tese om at Russland favner videre enn den formelle statsdannelse, Den russiske føderasjon. I sør strekker Russland seg helt ned til fjellområdet Pamir og elven Amu Darja, på grensen mellom Tadsjikistan og Afghanistan, ifølge Jeltsin. Dette til tross for at man må reise gjennom tre selvstendige stater for å komme inn på russiske statsterritorium.

Jeltsins definering av Russlands ytre grenser kom etter en rekke dramatiske begivenheter i det som i tidligere tider gikk under betegnelsen

«sovjetimperiets bløte underliv». For to uker siden gikk tadsjikiske geriljastyrker til angrep på grensepost nummer 12, som vokter den tidligere sovjetiske grense. 25 russiske soldater ble massakrert.

Den russiske føderasjon

Geriljakrigrerne kom fra Afghanistan, der 100 000 tadsjikere de siste måneder har søkt tilflukt hos sine stammefreender på den andre siden av grensen. Etter nedslaktingen av de russiske soldatene, begynte geriljaen å bombardere flere andre russiske poster i området. Russerne har fløyet inn forsterkninger, men de ansvarlige bak operasjonen høstet altså lite heder hos presidenten. De eneste som fant nåde i Jeltsins øyne, var to overlevende soldater fra grensepost 12. De er blitt overrakt medaljen «Helt av den russiske føderasjon».

Kreml har med dette gitt signal om at tilbaketrekningen av russiske soldater og statsinteresser ikke er en uavendelig prosess. Russland akter å forbli en sentral-asiatisk stormakt. På denne måten plasserer Boris Jeltsin seg innenfor en bunnsolid russisk tradisjon. Hundreår er gått siden russiske tropper begynte å trenge seg inn i Sentral-Asia. Nord for det indiske subkontinent støtte tsarens soldater på engelskmennene, som ekspanderte nordover og østover. Etter en serie blodige kriger mot ulike fjellfolk måtte engelskmennene trekke seg tilbake til det som i dag er Pakistans grense.

Russerne satte seg på sin side fast ved Pamir.

Det som ble liggende imellom det russiske og det britiske imperium i Asia, ble til Afghanistan. Dette ble aldri noen stat i europeisk forstand, bare en fellesbetegnelse for et landområde der det bodde en rekke stammefolk som ingen av de to imperiemakter klarte å undertvinge.

Etter den sovjetiske tilbaketrekningen i 1989 lyktes det aldri å stabilisere Afghanistan. Landet har i dag i praksis ingen sentraltmakt. Hva som har skjedd de siste par år, er at tendensene til oppløsning i stamme- og klansamfunn sprer seg nord for den eks-sovjetiske grense. I likhet med Afghanistan er Tadsjikistan i ferd med å gå i oppløsning. Pr. i dag ligger makten hos lokale stammehøvdingar. Konkurrerende krigsherrer går ikke av veien for å hente støtte fra stammefreender på den andre siden av grensen; stammelojaliteten er langt sterkere enn nasjonalitetsfølelsen.

Med sine selvbevisste utspill de siste dager har Jeltsin gjort det klart at Moskva skal holde den tadsjikiske grense, nesten for enhver pris. Kacset og stammekrigene skal stanses ved Pamir. Denne oppgaven kan på kort sikt løses ved å sende flere soldater. Alt tyder på at det kaos som i dag hersker på begge sider av den tadsjikisk-afghanske grense bare kommer til å bre seg ytterligere nordover. I dette spillet sitter Jeltsin med dårlige kort på hånden, alle imperiale talemåter til tross.

104174